

УДК 376-056.34:76.064]-053.6

ОСОБЛИВОСТІ КОГНІТИВНОГО КОМПОНЕНТА МІЖОСОБИСТІСНИХ СТОСУНКІВ У ШКІЛЬНІЙ ГРУПІ

Ольга БАБЯК, Інститут спеціальної педагогіки НАПН України, м. Київ, Україна,
olga-babjak@ukr.net

В статті представлені результати дослідження, у ході якого автором були з'ясовані особливості когнітивного компонента у підлітків із ЗПР, а саме: вміння диференціювати якості людини, уміння адекватно оцінити себе і знайти своє місце в загальній структурі взаємостосунків членів групи, прагнення до взаємсприйняття і взаєморозуміння дітьми один одного.

Ключові слова: психічний розвиток, когнітивний компонент, міжособистісні стосунки.

Ольга БАБЯК, Інститут спеціальної педагогіки НАПН України, Київ, Україна

ОСОБЕННОСТИ КОГНИТИВНОГО КОМПОНЕНТА МЕЖЛИЧНОСТНЫХ ОТНОШЕНИЙ В ШКОЛЬНОЙ ГРУППЕ

В статье представлены результаты исследования, которые раскрывают особенности когнитивного компонента у подростков с ЗПР, а именно: умение дифференцировать качества человека, умение адекватно оценить себя и найти свое место в общей структуре взаимоотношений членов группы, стремление к взаимовосприятию и взаимопониманию детьми друг друга.

Ключевые слова: психическое развитие, когнитивный компонент, межличностные отношения.

Olga BABYAK, Institute of Special Pedagogy NAPS of Ukraine, Kyiv, Ukraine

COGNITIVE COMPONENT PECULIARITIES OF INTERPERSONAL RELATIONSHIPS IN SCHOOL GROUP

Specificity of the interpersonal coeval relationships in the mentally retarded school group depends on the certain functioning constituent peculiarities including cognitive component. Cognitive component of interpersonal relationships shows the level of mutual perception and mutual understanding between children of the same age; an ability to estimate oneself adequately and find one's place in general group interrelation organization. The *methods* "Value orientations" by M. Rokic and "Colour Test Relations" by E. Bazhin, A. Etkind were used by author to investigate the conditions of cognitive component formation in interpersonal relations. The methods mentioned enable to clarify: differentiation of the conception about the significant person's qualities; adolescent's value orientations; mutual perception and mutual understanding between children of the same age. Received data indicate that adolescents with mental retardation are incapable of categorization of other person's qualities differentiated and estimation of significant person's qualities. It testifies that adolescents do not possess a formed notion of person's qualities.

Key words: mental retardation, cognitive component, interpersonal relationships.

Удосконалення системи освіти спеціальної школи порушує проблему розвитку міжособистісних стосунків у школярів зі знизеним рівнем інтелектуального розвитку, зокрема, у дітей із затримкою психічного розвитку, яка пов'язана з розумовими та іншими психічними процесами.

Психолого-педагогічні особливості міжособистісних стосунків дітей із затримкою психічного розвитку (ЗПР) є предметом дослідження Д. Альраххалія, Т. Артемьєвої, Н. Афанасьєвої, Н. Білопольської, Е. Вінникової, Г. Грібанової, Г. Коропової, В. Пермякової, К. Слепович, Р. Тригер та ін.

Дослідники відзначають низку труднощів міжособистісних стосунків, а саме: спілкування відбувається в невеликих ендогенних групах з дітьми молодшого шкільного віку і носить швидкоплинний характер. Їх спілкування – це широкі дружні стосунки, що має інфантильний характер комунікативних зв'язків, які по-

єднується з підвищеним рівнем тривожності, невпевненістю, низьким рівнем домагань, підвищеною навіюваністю, пасивністю, слабким усвідомленням свого «Я». (А. Бодальов, Л. Гозман, Р. Тригер).

Для міжособистісних стосунків характерна слабка орієнтованість на однолітків, конфліктність-агресивність, сильна вираженість потреби в домінуванні й підлеглості (Р. Тригер, А. Петровський, Я. Коломенський, В. Кисловська, А. Копилова). Структурні, емоційні аспекти міжособистісних стосунків і їх формування у дітей із затримкою психічного розвитку менш вивчені.

Окремі дослідження показують, що діти із ЗПР можуть мати високий потенціал соціальної адаптації, за умови створення сприятливих можливостей для їхньої реалізації.

Необхідно відзначити, що наявні технологічні розробки формування міжособистісних стосун-

Отже, за результатами проведеного дослідження ми можемо констатувати, що у дітей із ЗПР за результатами вербального тесту, домінуюче положення займають саме зовнішні критерії, які найлегше оцінити за видимими проявами. У дітей із НР ціннісними орієнтаціями являються категорії, пов'язані з морально-етичними характеристиками. Зовнішні критерії займають останні позиції.

Відповідно до отриманих результатів дослідження був з'ясований стан сформованості когнітивного компонента у підлітків із ЗПР і НР.

Отримані дані, щодо сформованості вмінь когнітивного компонента міжособистісних стосунків відповідно до тих критеріїв, за якими з'ясовувався ступінь сформованості когнітивного компонента показують, що когнітивний компонент міжособистісних стосунків у підлітків із ЗПР знаходиться на дуже низькому рівні. Уміння диференціювати якості людини, уміння адекватно оцінити себе і знайти своє місце в загальній структурі взаємостосунків членів групи, прагнення до взаємосприйняття і взаєморозуміння дітьми один одного були виявлені лише у 32,4 % дітей 7-х класів, що майже у 3 рази менше, ніж у підлітків із НР – 83,6 % класів. У 9 класах спостерігаються дещо інші показники сформованості когнітивного компонента. Так, у дітей із ЗПР уміння диференціювати якості людини, уміння адекватно оцінити себе і знайти своє місце в загальній структурі взаємостосунків членів групи, прагнення до взаємосприйняття і взаєморозуміння дітьми один одного було виявлено в 47,5 %, а у підлітків з НР – 92,1 %,

що вказує на певну сформованість когнітивного компонента.

Це свідчить про те, що підлітки із ЗПР нездатні до диференційованої категоризації якостей людини та оцінки значущих якостей людини. Це вказує на те, що у підлітків не сформовані поняття про якості людини.

Отже, отримані дані, що стосуються сформованості когнітивного компонента міжособистісних стосунків у підлітків із ЗПР, свідчать про недостатню його сформованість. Аналіз даних констатуючого дослідження дає підставу зробити висновки про існуюче неблагополуччя в особистісному розвитку і міжособистісних стосунках підлітків із ЗПР. Вони почувають себе незахищеними, мають емоційну тривогу і тому знаходяться в підвищеній залежності від оточення. Наявність глибокої своєрідності емоційно-вольового розвитку значною мірою визначає низький рівень сформованості когнітивного компонента міжособистісних стосунків, будучи однією з причин малої соціальної активності і низького рівня соціальної адаптації дітей цієї категорії.

Такі висновки спонукають до вивчення шляхів корекційної роботи з формування когнітивного компонента міжособистісних стосунків у підлітків із ЗПР, які передбачають розвиток таких умінь:

- здатність до диференціації якостей людини;
- уміння адекватно оцінити себе і знайти своє місце в загальній структурі взаємостосунків членів групи;
- прагнення до взаємосприйняття і взаєморозуміння дітьми один одного.

ЛІТЕРАТУРА

1. Б о д а л е в А. А. Психология межличностных отношений : (к 100-летию со дня рождения В. И. Мясищева) / А. Бодалев // Вопросы психологии. – 1993. – № 2. – С. 89 – 91.
2. В а й с м а н Р. С. Связь межличностных отношений с групповой эффективностью деятельности / Р. Вайсман // Вопросы психологии. – 1977. – № 4. – С. 7 – 10.
2. К о л о м и н с к и й Я. Л. Психология детского коллектива: Система личных взаимоотношений / Я. Коломинский. – 2-е изд., доп. и перераб. – Минск : Нар. Асвета, 1984. – 106 с.
3. О б о з о в Н. Н. Межличностные отношения / Н. Обозов. – Л. : Изд. – Ленинградского ун-та, 1979. – 151 с.
4. П е т р о в с к и й А. В. Личность. Деятельность. Коллектив / А. Петровский. – М. : Политиздат, 1982. – 255 с.

REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

1. B o d a l y e v A. A. Voprosy psikhologii. –1993. – Issue2. – P. 89 – 91.
2. V a y s m a n R. S. Voprosy psikhologii. – 1977. – Issue 4. – P. 7 – 10.
3. K o l o m i n s k i y Y a. L. Psikhologiya dettskogo kolektiva: Sistema lichnykh vzaim ootnosheniy [Psychology of a group of children]. – 2-e izd.dop. i pererab. – Minsk, 1984. – 106 p.
4. O b o z o v N. N. Mezhlchnostnye otnosheniya [Interpersonal relationships]. Leningrad, izd.-Leningradskogo un-ta. – 1979. – 151 p.
5. P e t r o v s k i y A. V. Lichnost. Deyatelnost. Kolektiv. [Personality. Activity. Collective]. – Moskva : Politizdat. – 1982. – 255 p.